

M E D D E L A N D E

N:o 32

från

S K Å N E S V A P E N H I S T O R I S K A F Ö R E N I N G

Skånes Vapenhistoriska Förenings medlemmar kallas till allmänt sammanträde på Malmöhus Slott (Kungens Kammare) fredagen den 16 nov. kl. 17.00. Föredrag med ljusbilder av chefen för Haernmuseum i Oslo överstelöjtnant Fritz Skaar över ämnet "Slaglästiden, väsentligen i Norge". Efter sammanträdet gemensam supé. För dem som önska vara med på denna finnes tillfälle att strax före föredraget göra anmälan om deltagande. Styrelsen förväntar livlig anslutning till föredraget, då vi lyckats förvärva en så framstående föredragshållare som Fritz Skaar.

Årsmötet

Den 2 mars höll Föreningen årsmöte på Malmöhus slott. Närvarande voro ett 20-tal personer. Mötet öppnades av ordföranden som hälsade föredragshållaren och de närvarande välkomna och vände sig särskilt till hr Gunnar Hansson som nytillkommen medlem med nr 100. Därefter redogjorde ordföranden för festligheterna vid Föreningens 10-års jubileum, varefter Olle Cederlöfs vapenhistoriska arbete "Historiens plogbillar" utdelades till de närvarande medlemmarna.

Av årsberättelsen framgick att under det gångna arbetsåret hade avhållits 2 ordinarie och 1 extra allmänt sammanträde. Av dessa hade ett varit förenat med utlottning av vissa skänkta vapen för att tillföra Föreningens kontanta medel. Vid ett av sammanträdena hade ordföranden J. Folke

Herrström hållit ett föredrag om 1800-talets svenska sabelmodeller. Dessutom har vid sammanträdena avhållits vapendemonstrationer. Under året har styrelsen dessutom avhållit 4 protokollförda styrelsesammanträden och ett flertal telefonsammanträden vid brådskande ärenden. På inbjudan av Våbenhistorisk Selskab har Föreningen deltagit i nämnda Sällskaps internationella 3 dagars sammankomst i Köpenhamn. Den allt överskuggande händelsen under året var högtidlighållandet av Föreningens 10-års jubileum, som firades under högtidliga former under stor tillslutning från såväl Föreningens egna medlemmar som från brodersällskapen i Stockholm, Köpenhamn och Oslo samt representanter från vapenmuseerna i de 4 nordiska länderna. Föreningens "Meddelande" har under året utkommit med 4 nummer under redaktion av ordf. Medlemsantalet var vid årsskifter 97. Under året har 10 nya medlemmar tillkommit varav 9 på förslag av ordf. och 1 av v. ordf. Genom döden har Föreningen mistat en av sina medlemmar. Av kassablån framgick att inkomsterna varit kr. 2311:53 och utgifterna kr. 916:06 och kassabehållningen kr. 1.395:47. Årsberättelsen godkändes och lades till handlingarna och på förslag av revisorerna godkändes Föreningens räkenskaper och beviljades styrelsen full och tacksam ansvarsfrihet för årets räkenskapsföring. Vid företaget styrelseval omvaldes hela den gamla styrelsen, J. Folke Herrström, ordf., major Joh. Lindgren v. ordf. disponent A. Göransson sekr., köpman Sture Hansson kassaförvaltare och disponent Thure Jakobsson. Ordf. meddelade att han mottog omval även detta år men lade medlemmarna på hjärtat, att till nästa årsmöte fick Föreningen tänka på att välja ny ordf. Till styrelsesuppleanter nyvalde godsägare Knut Hedberg, då löjtnant Olle Cederlöf icke önskade bli omvald, samt omvaldes byggmästare Curt Mildner. Till revisorer utsågos f. poliskonstapel Emil Andersson och kriminalöverkonstapel Knut Nordhol samt till revisorsuppleant trädgårdsmästare Tynell. Därefter överlämnades ordet till aftonens föredragshållare museiinspektör cand. mag. Arne Hoff från Tøjhusmuseet i Köpenhamn som höll föredrag över ämnet "Jagtvåben og jagt metoder i gamle dage". Efter föredraget avtackades föredragshållaren med livliga applåder. Därefter följde gemensam supé på Savoy.

Jagtvåben og jagtmetoder i gamle dage.

(Föredrag av museiinspektör, cand. mag. Arne Hoff)

Jaktens historia går lika långt tillbaka i tiden som vår kunskap om människan. Betecknande nog föreställer de äldsta bilder vi känner, de kring 15000 år gamla grottmålningarna i Alhocaco i Spanien, olika jaktscener där oxar jagas av bågskyttar. Men i hela den rad av år som sträcker sig mellan dessa avlägsna tider och våra dagar har det skett en v

sentlig förändring av jaktens betydelse för människan. Då den i långt förflutna tider var en bitter kamp för livsexistensen, för föda och kläder har den nu blivit sport och nöje.

Också här i Norden har vi mycket gamla vittnesbörd om jakt. Således har vi från Vig på Sjaelland ett fynd från omkring år 8000 - 5000 f. Kr., ett skelett av en uroxe, som sårad av jägarens pil sökt sig ut i en moss och där omkommit. Överhuvudtaget innehåller de äldsta nordiska fynden åtskilliga vapen och vapendelar, ofta av egendomlig form. T.o.m. en boomerang är känd från nordiskt område, nämligen ett fynd vid Brabrandssjö i Jylland (omkr. 5000 - 3000 f. Kr.)

Under den period, som detta föredrag handlar om, tiden från 1500 till 1700, var jakt åtminstone i Danmark väsentligen sport. Landet var då betydligt mer uppfyllt av skog än nu, då ungefär 1/5 var skog. I dessa fanns ett rikt viltbestånd, i stort sett av samma slag som i våra dagar, dock icke fasaner, men i gengäld fanns vildsvin och i vissa fall vargar. Jakt drevs av alla samhällsklasser, men kronan och adeln uppnådde med tiden i hög grad ensamrätt för all jakt.

En viktig källa till jaktens historia äro ännu bevarade i gamla jaktböcker, varav de äldsta går ett gott stycke tillbaka före boktryckerikonstens uppkomst. Som exempel härpå visade föredragshållaren en parforcejakt i ett 1400-tals manuskript och genomgick dessas vapen. Från 1500 och 1600 talen stammar en rad tryckta jaktböcker varav många äro illustrerade med utmärkta träsnitt. Här ser man således kanin- och harjakt med armborst, fågelfångst, vildsvin som fällas med jaktsvärd och jaktspjut och vargar som drevos in i nät och fångas i fällor. Slutligen möter vi skildringar av de olika faserna i parforcejakten.

I förbindelse härmed kom föredragshållaren in på olika jaktformer, däribland de nu helt försvunna formerna som t.ex. falkjakt. Detta furstliga nöje kom till Europa med korstågen. Falkarna anskaffades särskilt från Norden och längre fram i tiden var isländska och nordnorska falkar en ofta använd form av gåvor från Danmarks konung till främmande furstar. Som ett nöjsamt exempel på omfånget av en furstes falkjakter, nämndes en jakträkning, förd av en markgreve av Brandenburg, som på 1700-talet under 25 års tid allt som allt ^{upptog} 31.000 småvilt med falkar, från raphöns och harar till en trana, en gök och en vildkatt.

Föredragshållaren övergick därefter till en karaktäristik av de mest allmänna jaktvapnen. Till jaktbruk förkom armbosten ännu under hela 1500-talet, ett särskilt kularmborst, (ballesten) t.o.m. på 1600-talet, men avlöstes då av eldvapen. Här i Norden synes man icke hava använt låsvapen för jaktbruk, endast hjul- och snapplåsvapen och naturligtvis senare av flintlåsvapen. Först omkring 1600 finnes kolvformer som till-

låter att den kunde stödjas mot skuldran. Ursprungligen sköt man endast på vilt från fast strand och först omkring mitten av 1600-talet föreligger säkra uppgifter om skjutning i flykt.

En typisk jaktform i denna period var drevjakt, ofta av fantastiskt omfång. Således avhölls år 1587 på Mittjylland en stor jakt för att skaffa vilt till det kungliga köket. Vid detta tillfälle användes 28.000 kg. salt till nedsaltning av jaktbytet. I gengäld användes också en hel härskara av klappare, som i de dagar då sammanklappningen och jakten höll på, drucko tillsammans omkring 30.000 liter Rostockeröl. Vid en sådan storjakt kring Skanderborg 1593 var utbytet 1600 hjortar. En variation av drevjakt var de stora "jakter" på svanar eller sälar, som blev sammandrivna på små områden och på detta sätt nedskjutna av de höga herrskaperna. Betecknande för dåtidens syn på tingen var, att sådant avskyrvärt mördande av dåtida biskop Bircherod kallades en "lystelig invention".

För att ytterligare illustrera ämnet visade föredragshållaren ett flertal bilder av vildsvins- och vargjakt och slutligen ett par bilder från en belgisk jaktbok från omkr. 1580, där man bl.a. såg änder fångas av dykare, vars "dykarehjälms" var grytor och urholkade grästorvor.

Vårutflykten.

På inbjudan av Våbenhistorisk Selskab företogs gemensam vårutflykt till Bregentveds slott söndagen den 27 maj. Färden företogs i bussar från Köpenhamn. Vid ankomsten till slottet hälsade ägaren lensgreve Moltke personligen de tillstädeskomna och förevisade själv slottet och dess samlingar varefter vapensamlingen demonstrerades av museiinspektör cand.mag. Arne Hoff. Innan man lämnade slottet förevisade lensgreven även stallet med dess många ädla hästar och föl. Därefter lunchade man i klostergården i Rønnede, där det "store kolde Danske Bord" avnjöts icke minst av skåningarna. Vid kaffet talade Våbenhistorisk Selskabs president landsretts-sagfører Tage Lassen, Köpenhamn, för de båda vapensällskapen.

Vapenhistoriska notiser.

Historiens plogbillar, Vapenhistorisk handbok av löjtnant Olle Cederlind som skulle varit färdig till Föreningens 10-årsjubileum för att då högtidligt utdelas till Föreningens medlemmar, har sedan dess utkommit och utdelats till alla våra medlemmar. Detta arbete av Föreningens f. sekreterare och flitige och entusiastiske unge forskare fyller ett länge känt behov inom svenska vapenlitteratur. Det omfattar 240 sidor och ett 80-t

illustrationer. Författaren har också tillägnat arbetet till Skånes Vapenhistoriska förening. Arbetet avser att vara en handbok för vapensamlare och vapenhistoriskt intresserade, vilket förf. framhåller i sitt företal. Som förebild har för förf. tydligt stått Boheims nu utgångna och svåranskaffade tyska arbete "Handbuch der Waffenkunde". Som förklaring till bokens titel sätter han som motto i sitt förord v. Menges ord "Die Waffe sind die Pflugscharen der Weltgeschichte". Cederlöf indelar vapnen i europeiska och utomeuropeiska vapen och de förra i huvudgrupperna anfall och skyddsvapen. De förra indelar han sedan i närvapen (slagvapen, blanka vapen och stångvapen), i fjärrvapen (kastvapen, eldhandvapnens föregångare och eldvapen) och i kombinerade när- och fjärrvapen. Skyddsvapnen äro sköldar, hjälmar, benskendor, pansarskjortor och harnesk. De utomeuropeiska vapnen indelas efter sina respektive kulturområden. I beskrivningen av de olika vapnen gör förf. anknytningar till arkeologi, historia, konsthistoria, metallurgi, ballistik samt den ytterst viktiga krigshistorien och vapentekniken. Att fullt behärska allt detta och det oerhört omfattande vapenhistoriska området är ju icke möjligt, och anlägger man sådana synpunkter på ett arbete av detta slag, finns det naturligtvis en hel del att anmärka på. Olika meningar finns ju dessutom alltid, vissa feltag och misstag och felaktiga språkliga härledning, vilket ofta författare göra, finns ju naturligtvis även i ett så vidlyftigt arbete som detta. Men förf. kan taga allt detta med "knusende ro" jämfört med de obestridliga och stora förtjänster hans arbete har. Här får nybörjaren och den vapenhistoriskt intresserade en bred kulturhistorisk framställning av vapnens utveckling och betydelse för det historiska skeendet, och här blir han förtrogen med gängse terminologi. Det rika illustrationsmaterialet, icke minst de efter den amerikanske vapenforskaren Bashford Dean av förf. utarbetade schematiska översiktsskisserna (vilka dock kunde varit lite större), belysa på ett överskådligt sätt vapentypernas utveckling. Den omfångsrika litteraturförteckningen i slutet av boken, som visar författarens stora beläsenhet, har även den stora värde för den som ytterligare utöver framställningen i Cederlöfs arbete vill mera fördjupa sig i de vapenhistoriska ämnena. Kort sagt ser undertecknad i Cederlöfs vapenhistoriska handbok ett i sitt slag förtjänt fullt arbete på vårt språk, vartill icke många länder har något liknande. Författarens stora flit och stora beläsenhet, hans entusiasm för sitt ämne och med det frejdiga mod varmed han har gått till verket för att förverkliga sin idé, är säkert unik och värd den högsta beundran. Hans språkbehandling, är därjämte utomordentlig, nästan elegant, och de citat ur klassisk antik, fornnordisk, medeltida och nyare litteratur som han påpassligt skjuter in i sin framställning utgöra både belysande och

i vissa fall även roande inslag i det hela, t.ex. i sorgeskvadet över seigneur de la Palice, vilken stupade på fransk sida i slaget vid Pavie, 1525 efter att ha stiftat bekantskap med landsknechtsförbandens långspjut:

"Seigneur de la Palice est mort
mort avant Pavie
Un quart d'heure avant sa mort
il était encore en vie."

J. Folke Herrström

Skottetoget og "Zinclairsablene". I Norsk Militaert Tidsskrift N:o 8 1951 hur oberstlöjtnant Fritz Skaar skrivit en intressant artikel om "Skottetoget og Zinclairsablene", som slutgiltigt avför ur diskussionen den muntliga och romantiska traditionen här i Norden om "Zinclairsablarna" som skotsk beväpning härrörande från skottarnas av norska bönder stoppa genomtåg mot Sverige 1612. Då man 1854-55 vid Kringen och i Gudbrandsdalen fann lämningar av vapen och ben från skottetågets kampplatser, anså man, att dessa voro skottvapen. Även i Haer museums i Oslo befintliga vapen av denna typ uppgivas dessa som funna i Gudbrandsdalen. Dessa i olika museer och samlingar existerande sablar uppskattas till 3-400. Här i Norden har man okritiskt betecknat dem som skottarnas sablar. Detta gäller även skjutvapnen från samma tidpunkt. Proveniensen för dessa äro heller icke säkra fränsett ett fåtal, som ha skotska märken. Vad "zinclairsabeln" beträffar är den icke alls av skotsk typ, och den är okänd i Skottland. Det långa skotska sidovapnet var alltid ett svärd, eller om man vill, en värja med rak klinga. De från 30-åriga kriget bekanta korta skotska sablarna har ingen förbindelse med "zinclairsablarna". De kan ju ha haft förbindelse med skottarnas tåg genom Norge, särskilt de som härleder sig från Gudbrandsdalen. Skottarna voro ju en trupp leg trupper på väg till Sverige och kan ha haft andra vapen, men dessa äro icke skottvapen. Enligt förf. är det däremot mycket som talar för, att varit bondevapen. Christian IV köpte både före och efter 1612 stora partier sidovapen i Tyskland och möjligen Holland för återförsäljning till bönderna för deras beväpning. Över 6000 bönder ha försett sig med sådana. Och säger Skaar "er det vist nok disse som nu danner største parten av "zinclairsablene". Holger Jakobsen i Köbenhavn har 1934 företagit en vapenhistorisk undersökning av dessa sablar. Han indelar dem i 3 huvudtyper och en del varianter, dessa senare troligen reparationer eller hopmixtringar. I Skottland känner man över huvudtaget icke alls till typen. Även Jakobsen menar, att dessa sablar äro identiska med dem som

Christian IV inköpte. Vi veta ju också att bönderna, som ju stoppade skottarna och förintade dem, må ha haft sidovapen från dessa inköp. Då finns det ej hellre något som talar mot dem som fynd från Gudbrandsdalen, där skottarna stoppades. Men, slutar förf., om zinclairabeln var ett skottevapen, må alla skottarna ha varit beväpnade (blott ett fåtal var beväpnade enligt Skaars undersökning) ^{och} må alla dessa vapen ha blivit bevarade. Men var har det då blivit av alla böndernas vapen? Det är orimligt att alla dessa skulle spårlöst ha försvunnit. Kan dessa senare icke identifieras med "zinclairablarna" finns litet i norska museer och samlingar som kan stamma härifrån.

J. Folke Herrström.

Medlemsavgifterna.

På förekommen anledning vill styrelsen påminna de medlemmar som av glömska eller annan anledning icke insänt sina medlemsavgifter för 1951, att senast den 15 november insända den genom Postgiro 430817, adress endast Skånes Vapenhistoriska Förening, Malmö. De som icke då gjort det anser styrelsen icke mera ha något intresse för föreningen och komma att avföras ur medlemsmatrikeln. Till medlemmar som därför icke ännu inbetalt sin årsavgift närslutes ett inbetalningskort.

Sture Hansson
Skattmästare.

Skånes Vapenhistoriska Förenings Bibliotek.

Enligt överenskommelse mellan Malmö Museum och Föreningens styrelse har Föreningen fått tillstånd att uppställa sitt i vardande lilla bibliotek på museets expedition. Föreningens medlemmar få således under museets kontorstid tillstånd att taga del av den litteratur som Föreningen där deponerat. Däremot äger ingen tillstånd att taga med sig något för hemläsa. Därtill fordras ett skriftligt tillstånd av ordf. eller sekr.

Styrelsen vill passa på tillfället att till museetsintendent dr E. Fischer uttala sitt varma tack.

Nyinvalida medlemmar:

Herr Bertil Eljegren, Svalöv (Mildner)
Representant Erik Lindborg, Hälsingborg (Rasmussen)
Köpman Gunnar Brandt, Vejbystrand (Rasmussen)
Skovrider Carl Block, Mariager, Danmark (Lasson)

Redaktör: J. Folke Herrström, Malmö.